

Mihai Ceucă & Adrian Jicu

Între oglinzi paralele. O istorie ilustrată a Bacăului (1918-2018)

Tehnoredactare&Prepress: Liviu Andone
Corectura: autorii

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CEUCĂ, MIHAI

Între oglinzi paralele : o istorie ilustrată a Bacăului

/ Mihai Ceucă, Adrian Jicu ; pref.: Adrian Jicu. - Bacău :

Editura Bibliotecii „C. Sturdza”, 2018

Conține bibliografie

ISBN 978-606-94551-0-4

I. Jicu, Adrian

94

© 2018 - Mihai Ceucă, Adrian Jicu

© 2018 - Editura Bibliotecii „C. Sturdza” pentru prezenta ediție

Nicio parte a acestei lucrări nu poate fi reprodusă
fără acordul scris al editurii.

Mihai Ceucă
Adrian Jicu

**ÎNTRE OGLINZI PARALELE.
O ISTORIE ILUSTRATĂ A BACĂULUI
(1918-2018)**

CĂRȚILE POȘTALE ILUSTRATE ȘI MEMORIA LOCULUI

Ce a devenit Bacăul este, inevitabil, produsul mai multor generații care au trăit pe aceste meleaguri, contribuind, fiecare în felul său, la ceea ce suntem astăzi. Viețile lor s-au adăugat, în straturi succesive, ducând la configurația actuală a orașului. Pentru cei mai mulți dintre noi, ea este un dat. Pentru a înțelege cu adevărat traseul acestei deveniri e nevoie de o „lectură” în palimpsest, așa cum sugera acum câțiva ani Lucian Șerban, răzuind peliculele recente pentru a vedea ce se află dincolo de aparență.

Atribut al specialiștilor (arheologi, istorici, arhiviști etc.), o asemenea operațiune nu e deloc facilă, așa cum au demonstrat-o monografiile, cărțile și studiile care au încercat să lămurească diverse aspecte privitoare la evoluția Bacăului. E suficient să amintim în acest sens controversele referitoare la începuturi, ipotezele despre toponimul Bacău, cele câteva secole aproape „oarbe” (în care mențiunile despre Bacău sunt lacunare), puținătatea documentelor de arhivă etc. pentru a accepta că, fatalmente, suntem în situația în care pretenția exhaustivității se dovedește iluzorie. În ciuda unor asemenea dificultăți, încercările de cunoaștere a trecutului și a memoriei locului nu au lipsit. Costache Radu, Hortensia Racoviță, Grigore Tabacaru, Grigore Grigorovici, Iulian Antonescu, Dumitru Zaharia, Constantin Călin, Vilică Munteanu, Anton Coșa sau Alin Popa sunt doar câteva dintre numele care au contribuit la cunoașterea urbei.

Configurația actuală a Bacăului seamănă cu un aisberg. Cărțile poștale ilustrate surprind, prin specificul lor, partea vizibilă a realității, ceea ce e la suprafață și atrage. Dincolo de imagine se deschide o lume la fel de interesantă, care se cere înțeleasă prin corelație cu mărturiile scrise, fie că vorbim despre documente istorice, amintiri sau memorii, texte jurnalistice sau chiar ficțiune. Pentru că istoriei „oficiale” i se adaugă, de regulă, una care circulă prin viu grai și care îmbracă forma unor povești și legende urbane, al căror merit este că se fixează adânc în conștiința colectivității.

Fotografia este o artă „democratică”, având avantajul accesibilității și al atractivității. La apariția lor în Bacău, fotografiile trebuie să fi fost priviți ca niște magicieni, capabili să immortalizeze chipuri și lucruri. Prezența lor era un eveniment care nu putea fi ratat, stârnind curiozitate și poate chiar o anume teamă. Cele mai vechi cărți poștale ilustrate despre Bacău datează de la sfârșitul secolului al XIX-lea, când, odată cu răspândirea fotografiei, cetățenii cu dare de mână sunt tot mai tentați să se lase immortalizați de această mașinărie infernală, privită cu neîncredere. Devenit astăzi banal, aparatul de fotografiat a exercitat multă vreme o atracție irezistibilă, iar a te fotografia reprezenta, pentru băcăuanii de la început de secol XX, o sărbătoare. Emulație și emoție trebuie să fi fost trăirile care îi însoțeau pe cei care se încumetau să se așeze în fața obiectivului: „Pe vremea copilăriei mele – își amintește băcăuanul Iulius Iancu – oamenii nu se fotografiau prea des.”

Treptat, fotografiatul devine o modă (scumpă ce-i drept) pe care nu și-o permitea chiar mulți. Stau mărturie atelierele care se deschid în Bacău, ceea ce denotă un interes crescând. Gustul pentru fotografie se lățește. Presa vremii abundă în anunțuri și reclame prin care băcăuanii sunt invitați să-și facă portretul sau fotografii de familie, pentru a se sustrage astfel trecerii timpului. La rândul lor, fotografii stabiliți aici (celebre sunt Atelierele „Adele” și „Max”) își diversifică oferta, caută „subiecte” și „obiecte”. Ies din carapace, colindă localitățile din jurul Bacăului, immortalizează figuri și locuri pitorești. Așa apar cărțile poștale, care s-au bucurat de un succes teribil, prelungit până în anii comunismului, căci ele aveau meritul de a surprinde acea *qualité maitresse* a urbei.

O imagine face cât o mie de cuvinte. Iată o propoziție cu valoare axiomatică, pe care o acceptăm *cum grano salis* fără a ne mai întreba dacă raportul imagine-text înclină atât de abrupt în favoarea celei dintâi și dacă nu cumva e o exagerare să credem că lucrurile stau întotdeauna așa... A privi o fotografie nu e chiar atât de simplu pe cât pare. Pentru că imaginea are întotdeauna o poveste a ei, care se deschide dincolo de suprafață. Pentru că fotografia este ea însăși o

micro-narațiune, care se cere urmărită (și) cu ochii minții pentru a înțelege ce a urmărit fotograful, ce a căutat el să transmită, ce destinatar va fi avut el în vedere, ce tip de mesaj a căutat să immortalizeze etc. Asemenea probleme sunt și mai pertinente în cazul ilustratelor de epocă, pe care, dincolo de insolitul lor, trebuie să le privim diacronic, încercând să stabilim corelații cu prezentul căci unele dintre realitățile pe care le „înmagazinează” au dispărut, iar privitorului de astăzi îi lipsește adesea referentul, termenul de comparație.

Din acest motiv, prezenta carte-album caută să pună în oglindă aspectele surprinse de fotograful de acum un secol (uneori chiar mai mult) și ce au devenit ele odată cu trecerea anilor. Iar pentru asta imaginea se cere dublată de text, pentru a reda, fie și sumar, contextul. Nu sub formă monografică, nu într-un discurs istoric, ci într-o variantă mai accesibilă, aceea a unor „povești” de care istoria Bacăului este legată.

E semnificativ în acest sens să invocăm cazul lui Bacovia. Cine mai știe astăzi unde s-a născut el? Majoritatea băcăuanilor vor răspunde că în casa de pe strada cu același nume. În realitate, aceea este casa unde familia Vasiliu s-a mutat ulterior, Gherghel Vasiliu (George Bacovia) fiind născut în altă parte. Există, după știința noastră, o singură fotografie care immortalizează casa în care s-a născut și a copilărit viitorul poet, situată pe Strada Roman, nr. 103. Ea era situată undeva în zona Podului Paloșanu, care traversa pârul Negel. Casa se găsea cam pe locul unde actualmente Casa Memorială „Nicu Enea”. E de observat din imagine că respectiva clădire devenise sediul unui magazin de plante medicinale (suntem în 1972), dar și că exista o plăcuță care menționa că în acea casă s-a născut poetul Bacovia. Dintr-un articol apărut în „Steagul roșu”, la 8 octombrie 1963, aflăm ea fusese dezvelită duminică, 6 octombrie, în cadrul evenimentului „Săptămâna poeziei”, la care participaseră numeroși scriitori din regiune. Fața dinspre stradă a clădirii se cere completată cu descrierea aceluiași Constantin Călin: „Deși aparent spațios (avea cinci camere de mărime mijlocie și trei mai mici două antreuri, pivniță și boltă) și luminos (în proiect figurează nu mai puțin de trei uși și opt ferestre), acaretul, din cauza dublei sale destinații (locuință și

magazin) și a situării cu fața spre apus, nu era totuși, chiar de la început, îndeajuns de confortabil. [...] Casa spre deosebire de cele ale vecinilor (majoritatea evrei: Avram Leib Bercovici, Avram Leibovici, Marcu sin Aron, Froim Herșcovici, Șulem Sachter, Ilie Șuler etc.) n-avea în spate obișnuita grădină, dar, dacă nu erau trimiși la Bogdănești, puteau să se joace pe terenul viran de pe Bulevardul Carol I, proprietate a lui Dimitrie Vasiliu... [...] Casa în care a crescut viitorul poet era aliniată la șoseaua Roman-Focșani, pe care o străbăteau neconținut diverși călători, harabale și trăsură, turmele mănate la târg sau la abator.”

Ne-am întrebat, măcar o dată, cum arăta Bacăul pe la 1900, cum vor fi trăit oamenii, care erau modalitățile de petrecere a timpului liber etc. Pe unde se vor fi plimbat băcăuanii, de unde se va fi inspirat Bacovia scriindu-și versurile, unde învățau copiii de atunci sau care erau clădirile reprezentative ale târgului. Cum documentele de arhivă sau tratatul istoric nu sunt la îndemâna oricui, fotografiile suplinesc acest gol. Iar volumul de față nu face decât să reunească o parte dintre cărțile poștale ilustrate și fotografiile păstrate după 1900 pentru a pune sub ochii cititorului lumea de atunci și cea de acum, într-un dialog peste timp.

Albumul de față este o alternativă la cercetarea științifică, de tip istoriografic, propunând cititorului o abordare mai accesibilă, din perspectiva imaginilor de epocă, care vorbesc într-un alt limbaj decât cel al textelor scrise. Cărțile poștale reproduse și comentate aici vin să întregesc documentele, reconstituind, într-un mod diferit, atmosfera Bacăului de altădată. Se îmbină aici două tipuri de discurs: unul vizual și altul narativ, prin împletirea cărora am căutat să oferim o imagine vie a lumii de odinioară, pe care fotografia o immortalizează, iar comentariul o actualizează, contextualizând-o.

Inevitabil, un asemenea album atinge problema (la modă) a memoriei. A memoriei locului, care dă identitate unei colectivități. Imaginile vorbesc atât prin ele însele, cât și prin corelație cu documentul scris. Ceea ce le definește prin excelență este eterogenitatea. Am căutat să le dăm coerență printr-o organizare tematică, dublată de comentarii bazate pe mărturiile din epocă și pe documente de arhivă. Fără pretenția exhaustivității, ci cu gândul la cititorul nespecializat, curios să afle ce va fi fost, să-și cunoască, într-un fel,

CUPRINS

Prefață	Cărțile poștale ilustrate și memoria locului	4
Capitolul 1	Bacăul panoramic	10
Capitolul 2	De la comună urbană la municipiu	28
Capitolul 3	Ulițe, străzi și bulevarde. „Ciorbă”, pietriș și asfalt	46
Capitolul 4	Casa Morțun. Povestea unor înstrăinări: Primăria, Biblioteca și Starea Civilă	72
Capitolul 5	Palatul Administrativ – ambiția urbanizării	90
Capitolul 6	O „struțo-cămilă” dispărută: Ateneul cultural	104
Capitolul 7	Palatul Mărăști/ Athenée Palace – orgoliul modernizării	118
Capitolul 8	Grădina publică de altădată	130
Capitolul 9	Școlile Bacăului	150
Capitolul 10	Sub semnul divinității: biserici, catedrale și sinagogi	172
Capitolul 11	Un târg de negustori. Aspecte economice	192
Capitolul 12	Toate drumurile duc la... gară	214
Postfață	Colecționarii și satisfacția utilității publice	225
Iconografie		226
Bibliografie		235

